

Henning Jensens forlag. Denne konkurrence giver sig også udtryk i »Slægtshistoriske Blade«'s to rubrikker »Praråd« og »Praktiske Forskerråd« der har samme formidlende karakter som »Hvem Forsker Hvad«. »Slægtshistoriske Blades« styrke i forhold til »Hvem Forsker Hvad« ligger i at dels er det gratis at annoncere heri, og dels publiceres der også kildemateriale i dette blad. Endnu da! Også Dette forlag markedsfører læseapparater. Selvfølgelig en anden model end Henning Jensens fabrikat.

I »Slægtshistoriske Blade« nr. 4 præsenteres en ny rubrik under navnet »Mikro-teket«; her præsenteres forlagets mikrokortudgivelser. Prisen er 3,50 kr + moms og porto pr. kort, og man skal mindst købe for kr. 50. De første publikationer er H. Friis-Petersens matrikler over studerende ved Københavns Universitet fra 1479 til 1880.

Og netop denne publikation kan bruges som illustration af hvor hård kampen er mellem disse to forlag om markedet. Lederen i nr. 6 af »Slægtshistoriske Blade« skriver som følger: »I ovennævnte katalog har vi dog måttet udelade vor udgivelse af H. Friis-Petersens arbejde om studenterne ved Københavns Universitet. Årsagen er den, at forlagsredaktør Henning Jensen fra »Dansk Historisk Håndbogsforlag« på »piratagtig måde«, efter at vi havde publiceret vore udgivelser, erhverver sig en tilsyneladende bedre ret til at udgive arbejdet. Denne »bedre ret« erhverver han sig hos H. Friis-Petersen's universalarvinger, overfor hvem han fortier, at et andet forlag allerede havde udgivet det. Da vi, efter at der var nedlagt forbud mod vor udgivelse, taler med en repræsentant for universalarvingerne, fremgår det helt klart, at man ikke ville have underskrevet Henning Jensen's kontrakter, såfremt man havde vidst, at værket allerede var udgivet af et andet forlag. For os er der ingen tvivl om, hvem der er »PIRAT« i denne sag. Vi har begrundet vores udgiverrettigheder i »Loven om Ophavsret« § 49. Domsforhandlingen skal foregå i Århus By- og Herredsret den 18de december 1978«. Dette er et af de første beviser på hvordan det vil gå hvis private forlag overtager dette store marked for mikrokortudgivelser. Firmaerne

vil slå om udgiverrettigheder, uden at det vil komme forbrugerne til gode. Og på et eller andet tidspunkt bukker de svage forlag med lille kapital bag sig under og så har vi måske et stort privat forlag med monopol på dette område.

Hvis ikke situationen skal blive helt kaotisk i fremtiden på mikrokortområdet skal der snart gribes ind.

Else-Marie Boyhus:

Folkelig historie og professionalisme

FORTID og NUTID er et tidsskrift for læg og lærd. Det er et godt tidsskrift med en lang tradition for velunderbyggede og solide artikler. Kildeangivelser, noter og litteraturhenvisninger har altid været en selvfølge. Derfor må jeg bede om tilgivelse for at undlade dette apparat – for en enkelt gangs skyld. Det er ikke fordi jeg ikke følger med i debatten om det, der er denne artikels emne, men fordi jeg har et behov for at frigøre mig for den en stund for at fremføre nogle overvejelser, som ikke på nogen måde skal have bare et anstrøg af noget repræsentativt – for de er helt personlige.

Udgangspunktet er, at historie for mig både er et fag og en livsform. Det med faget er nemt at forklare: Jeg er uddannet på Københavns Universitet og har siden 1963 med en magistergrad i historie ernæret mig af faget som museumsinspektør ved Lolland-Falsters Stiftsmuseum. – Det med livsformen kræver nok lidt mere forklaring.

Ved hjælp af det, der kaldes eftertænkning, kan jeg nu se, at historisk tankegang og historisk analyse i hele den bevidste del af mit liv har været det redskab, hvormed jeg har forankret mig og fastholdt min identitet. Som eksempel: det nærmeste først. I mine hjem, først hos mine forældre senere i mit eget, er jeg tryk, fordi rammen er velkendt, jeg kender hver enkelt tings historie. Familiens traditioner er et stykke fungerende nærhistorie, og bevidstheden om de traditioner, som ikke længere holdes i hævd eller om de mennesker, der er døde, men stadig huskes, er en del af den daglige referenceramme – også

kaldet den fælles erfaringsbaggrund. Det har for mig altid været en simpel nødvendighed at gøre omgivelserne velkendte og forståelige. Det gør sig også gældende, når jeg går uden for den nære ramme: hjemmet. De steder, jeg har boet, har jeg udforsket for at gøre dem lige så velkendte og forståelige. Først gaden, så kvarteret, senere hele byen, nationen, verden. Samspillet, funktionerne er tilsvarende blevet udforsket. Først familien, senere legekammeraterne, skolen osv. Deres baggrund (læs: historie) måtte jeg lære at kende for at kunne fungere iblandt dem. Efterhånden som jeg voksede op steg abstraktionsniveauet, men jeg bibeholdt behovet for det næres historie. I studietiden arbejdede jeg således på een og samme tid med f.eks. nationalitetsbegrebet og andet teoretisk og med at finde ud af hvorfor Godthåbsvejen, som jeg hver dag kørte ad med linje to, så ud, som den gør. Den historiske dimension i alt – blev jeg efterhånden klar over – er en nødvendighed for min eksistens. Det kom da heller ikke som nogen overraskelse for mine nærmeste, at jeg ville være professionel historiker og heller ikke, at jeg valgte den gren, hvor historien er mest konkret: museumsverdenen.

Museumsverdenen var tillokkende også af en anden grund: den nære forbindelse imellem forskning og formidling. Et museum er nemlig noget så sjældent som en forskningsinstitution med krav om formidling indbygget og en formidlingsinstitution, som fødes af egen forskning. Det vil på jævnt dansk sige, at den der er ansat på et museum, skal arbejde med sit fag og samtidig som en embedspligt give sine resultater videre til andre. For den, der kender intensiteten og spændingen i en forskning og ved hvor svært det kan være at komme af med den uden at trætte sine nærmeste omgivelser, er det jo et Columbusæg, at man på et museum kan omsætte sin begejstring og glæde til noget så respektabelt og uprivat som formidling.

Det blev til mange udstillinger, foredrag, artikler og bøger, men på en måde var det jo for enkelt set i forhold til mit oprindelige forhold til historie. Fornemmelsen af, at jeg selv skummede fløden, selv tog det morsomste og lod publikum nøjes med resultaterne voksede

og blev til vished. Mit udgangspunkt var jo – og er fortsat – at der er en historiker i alle, en forsker i alle, og i et folkeligt historiebegreb må indgå noget om at demokratisere faget.

Hverdagen på et museum giver næring til den slags tanker, for hvor går grænsen imellem forskning og formidling i f.eks. denne situation: En gæst kommer med en tallerken for at få noget at vide om den. Vi snakker om sagen, ser i museets bøger, kartoteker og samlinger. Sammenligner. Ejeren kommer med sine oplysninger, museet kommer med sine, og sammen hiter vi ud af noget om tallerkenen, måske noget nyt om museets samling og måske endda en lille ny brik i tallerkenens historie. Begge bliver ivrigere og ivrigere, og som så mange gange tidligere står det klart, at det er processen »at hitte ud af« (= at forske), som er det inciterende. Museumsarbejde er mere spændende end museer, processen mere fascinerende end resultaterne.

Museernes erfaringer med feltarbejde – det være sig arkæologisk, etnologisk eller historisk – går i samme retning. Folk møder os i arbejdstøjet, de ser hvordan vi arbejder, de følger os i selve processen og inddrages i den gennem en dialog. En stor del af museernes forskning indeholder således formidling. Et af de problemer, jeg tumler med i disse år, er: hvordan kan vi i en periode, hvor de tidligere amatørdrivne museer får professionel bemanning, på en ny og meningsfyldt måde få folk med ind i museumsarbejdet. Hvordan gør vi publikum til part i sagen, hvordan bliver de medvirkende istedet for passive modtagere.

En af mulighederne er at lade formidlingen, hvad enten det er en udstilling eller en bog, være mere åben. Lade forskerens usikkerhed og spørgelyst træde frem istedet for blot at give et resultat, som jo alligevel ingen evighedsværdi har. Indbyg i al formidling en opfordring til dialog. Undgå en af-personificering af formidlingen. Udstillingen bør ikke leve sit eget liv, når den først er åbnet. De mennesker, der har lavet udstillingen, skal møde folk i den. Den, der skriver, skal møde sit publikum, inddrage dem i tilblivelsesprocessen, det er udbytterigt for begge parter. Vi må ikke gemme os bag teknik og automatik.

Så kan man gå endnu et skridt og helt nedbryde grænsen mellem forsker/formidler og publikum, eller – med ord fra en anden verden – nedbryde grænsen mellem producent og konsument. På museet i Maribo har det blandt andet været forsøgt i et folkeforskningsprojekt omkring temaet dagligdagen under den anden verdenskrig. Emnevalget var inspireret af oliekrisen i 1973, hvor alle associerede til 1940'erne og gik rundt og sagde »ka' du huske . . .«, og det er jo i egentlig forstand begyndelsen til historisk tænkning. Når flere begynder at tænke sammen og sammenligne, ja – så er forskningen jo igang. Umiddelbart efter oliekrisen havde vi forsøgt at stimulere ressourcebevidstheden ved en udstilling bygget op over en økologisk model, som skulle fortælle, at bortset fra en periode fra ca. 1963 til 1973 handler menneskehedens historie om, hvordan man har holdt hus med ressourcerne. Udstillingen blev en meget betinget succes. Og vi prøvede nye veje.

Vi valgte et mere konkret udgangspunkt og indbød alle til at være med til at udforske, hvordan man klarede hverdagen under den anden verdenskrig. Deltagerne skulle være med i alle faser: indsamling, bearbejdning og formidling. De skulle også være med i selve planlægningen af projektet og i administrationen af det undervejs bl.a. i de mange afvejninger og justeringer, der skal til, og i valget af de evigt nødvendige kompromisser. I selve arbejdet kom nogle til at beskæftige sig med det skriftlige materiale andre med erindringsstof. Nogle skrev ned, hvad de selv kunne huske, andre samlede erindringer ind fra flere. Nogle nøjedes med indsamling, andre gik igang med systematisering og bearbejdning af materialet. Rammerne i projektet var så løse, at enhver – alene eller i grupper – kunne være med og selv vælge niveau og omfang af sin indsats. Museets medarbejdere fungerede som konsulenter, og sigtet var – hvad der fra starten blev gjort klart for deltagerne – dels at indsamle et materiale, dels at give en indføring i, hvordan man arbejder med historie. Der blev stillet krav til de medvirkende bl.a. til metode og samarbejde. Der var fra starten enighed om, at projektet skulle formidles til

en større kreds, og det blev da også til en række hæfter og en udstilling. Projektet løb over to år (1975–77), og i den periode var ca. 200 mennesker aktivt med i kortere eller længere tid. Nogle var med i hele forløbet, andre i dele af det.

Disse ca. 200 mennesker har så igen inddraget andre gennem spørgsmål og samtaler; deltagerens formidling af projektet satte ligeledes gang i diskussionerne og endelig blev mediernes omtale af projektet igangsætter af snakken i mange hjem. (I Tidsskrift for Museumsformidling nr. 4 er der redegjort for den pædagogiske tilrettelæggelse af projektet).

Et folkeforskningsprojekt som dette er en formidlings/forskningsform blandt mange. Udgangspunktet har været, at historisk tænkning og forskning er noget almenmenneskeligt, som ikke må forbeholdes en gruppe professionelle forskere. Det er altså et forsøg på at demokratisere et fag, et tilbud om at være med i en proces frem for at modtage et resultat.

Dette forsøg og andre lignende er et bud på, hvordan amatører og professionelle kan virke sammen; i dette tilfælde med de professionelle som amatørernes tjenere. Det har vist sig, at initiativer af denne art appellerer til helt andre mennesker end dem, man møder f.eks. i de amthistoriske samfund, omkring de lokalhistoriske arkiver og i andre af de mere etablerede lokalhistoriske kredse. Det hænger nok sammen med, at sådanne udspil er uvante, måske fordi de appellerer til medskaben frem for flittigt indsamlingsarbejde. Og selvfølgelig giver det stof til eftertanke, når man i 15 år er færdedes i Dansk historisk Fællesforening og både har iagttaget og diskuteret mål og midler. Nogle af de tanker, jeg gør mig lige nu, er, om det for ofte sker, at menneskers lyst til og mod på historien oplanter til besværligt indsamlings- og registreringsarbejde. De fleste bliver i så fald snydt for det allerbedste, for det skabende. Men det kræver mod at gå fra samlerstadiet til det skabende, og det er her den professionelle skal gå ind som hjælper og sikkerhedsnet. Lægmanden må ikke tynges af medan-

svar for den historiske dokumentation i Danmark; det ansvar skal fagfolkene tage og de skal gøre det bevidst og professionelt.

Der sker meget i det danske samfund i øjeblikket. Der er grøde i det folkelige liv, ja man kan næsten øjne nye folkelige bevægelser. Tænk hvis noget af den vitalitet kunne kanaliseres ind i den verden, der omfattes af Dansk historisk Fællesforening – der er jo en god tradition at bygge på. Tænk hvis udviklingen af *den* historiske bevidsthed, som er i alle mennesker, kunne intensiveres og være med til at give kvalitet og realitet i nogle af de ny-folkelige bevægelser. Vi har brug for rødder, græs og træer i et samspil.

Kvaliteten kan vi ikke undvære, og dens forudsætning er den professionelle forskning. Den er mere nødvendig i dag end nogensinde før. Historikerne skal skabe et realistisk grundlag for menneskers og samfundets hukkommelse, for uden erfaring kan ingen handle fornuftigt. Det har været tankevækkende at følge en udsendelsesrække i radio-magasinet »familiespejlet« i efteråret 1978 om plejehjem og ældreomsorg i Danmark. I en af disse udsendelser sagde en lokalpolitiker bl.a., at når ældreomsorgen i dag ikke er bedre, end den er, skyldes det hverken ond vilje eller mangel på penge, men mangel på perspektiv og følgelig et utilstrækkeligt beslutningsgrundlag. Ifølge den samme politiker er perspektivet for kort, for vi mangler en realistisk udforskning af alderdommens historie og uden den historiske dimension handler vi i et tomrum. Udtalelser af den art understreger historieforskningens fundamentale betydning, men også hvor vigtigt det er, at vi holder fast på dansk histories lange tradition for at videregive forskningens resultater i en form og i et sprog, som almenheden kan forstå.

Et forholdsvis langt liv med historie (jeg startede som 11-årig) har bestyrket mig i fagets enorme betydning og muligheder. Som jeg ser det, er det muligt at opretholde – ja højne – kvaliteten på det professionelle plan samtidig med at der arbejdes med en demok-

ratisering af faget. Der behøver ikke at være et skisma imellem det folkelige og det professionelle. Historien er overalt og i os alle.

Olaf Olsen:

Rabies archaeologorum¹

Dette indlæg vil ikke bringe nyt fra udgravninger. Det rummer heller ikke nye tolkninger eller forslag til nye udgravninger, men handler tværtimod om, hvad der ikke bør udgraves. Det er min agt at fremføre den påstand, at der generelt udgraves alt for meget og alt for hensynsløst på steder, hvor de arkæologiske levn ikke er truet af ødelæggelse.

Den sidste tilføjelse er vigtig. Det er klart, at hvor fortidsminder alligevel skal fjernes ved anlæg af veje, ved nybyggeri og hvad der ellers kan være anledningen, vil det altid være en fortjenestfuld gerning at tvinge alle tilgængelige arkæologiske oplysninger ud af dem ved udgravning. De synspunkter, der vil blive fremsat her, gælder derfor ikke for nødudgravninger – det som englænderne med et bedre ord kalder »rescue archaeology« – men alene udgravningen af de fortidsminder som er beskyttet af lovgivningen eller af hensynsfulde ejere og derfor ikke er udsat for umiddelbar fare for bortgravning eller anden ødelæggelse.

Inspirationen til dette har jeg fået ved at følge en række udgravninger af borge rundt om i Europa, hvor flittige arkæologer har af-dækket udstrakte bygningslevn. En yderligere inspiration kom ved læsningen af en ny bog: Philip Barker's »Techniques of Archaeological Excavation«, London 1977, der er en fin håndbog for feltarkæologer, skrevet af en fremragende udgraver, men samtidig en uansvarlig og farlig bog, fordi den prædiker den totale ødelæggelses evangelium ved at opfordre arkæologerne til at foretrække den totale udgravning og grave alt bort under udgravningsprocessen. Jeg skal vende tilbage til dette.

1. Indlægget er oprindelig udarbejdet som foredrag på borgforskingsymposiet »Chateau Gaillard IX« i Basel i september 1978.